

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З
ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу 07-411 групи
Спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Уманська Ірина Валеріївна

Керівник: доктор філос. н., професор
Костючков Сергій Карпович
Рецензент: канд. психол. н., доцент
Крупник Іван Романович

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ ТА ДИТЯЧИМИ БУДИНКАМИ СІМЕЙНОГО ТИПУ.....	7
1.1 Прийомна сім'я та дитячі будинки сімейного типу як специфічні уособлення інституту сім'ї в сучасній Україні.....	7
1.2. Законодавство України щодо створення та функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	17
2.1. Вітчизняна специфіка соціальної роботи з прийомними сім'ями.....	17
2.2. Проект «Денний дитячий Центр «Старт» для сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах».....	21
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
Додатки.....	35
ДОДАТОК А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	35
ДОДАТОК Б. Положення про денний дитячий Центр «Старт» для сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах.....	36

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПО – внутрішньо переміщена особа

ДБСТ – дитячий будинок сімейного типу

ОТГ – об'єднана територіальна громада

ПС – прийомна сім'я

ВСТУП

Актуальність дослідження. З початком вторгнення російської федерації на територію України соціальні проблеми, наявні дотепер, посилюються і поглиблюються, вимагаючи особливої уваги з боку держави. В умовах війни діти є однією з найуразливіших категорій населення, вони набагато важче переносять усі жахи військового протистояння, втрачають упевненість в собі та в суспільстві, котре, на їхню думку, не може їх захистити. Військові дії або ризик обстрілів, економічні чи соціальні проблеми породжують все нові й нові хвилі переміщення населення в межах України або за її кордони. За інформацією Міністерства з питань реінтеграції ТОТ, кількість ВПО на 23 серпня 2022 року становить майже 7 млн. осіб. Ці люди потребують соціальної підтримки, і їх кількість зростає. Прогалини в законодавстві, недостатня кількість фахівців, надлишкове навантаження на соціальні служби також не дають змоги проводити оцінку та здійснювати якісний супровід внутрішньо переміщених осіб. Саме тому для держави є важливим виявлення нагальних потреб сімей з дітьми. Особливо це стосується сімейних форм виховання, таких як дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї. Ці батьківщини витримують найбільше труднощів – економічних, соціальних, психологічних. Часто вони потребують також більше спеціалізованих (соціальних, психологічних, психіатричних, реабілітаційних) послуг. Особливості діяльності соціального працівника в цих умовах розглянемо у цій роботі.

Проблемами прийомних сімей у різних аспектах в Україні займаються такі сучасні вітчизняні вчені: Г. Бевз, О. Булах, Н. Бутрин-Бока, А. Глушан, Г. Грабовська, Є. Долженко, Т. Дружиніна, А. Заблоцький, К. Ігнатенко, Ю. Ілляшенко, А. Коваленко, В. Кузмінський, Г. Лісіна, В. Мироненко, О. Нескучаєва, М. Соляник, О. Федорова, О. Шишко, Р. Шукуров.

Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми випускної роботи: **«Особливості соціальної роботи з прийомними сім'ями в сучасній Україні».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол № 6 від 06.02.2023 року).

Мета дослідження: проаналізувати й узагальнити наявний досвід соціальної роботи з прийомними сім'ями.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання:**

1. Розглянути прийомну сім'ю та дитячі будинки сімейного типу як специфічне уособлення інституту сім'ї в сучасній Україні.
2. Охарактеризувати законодавство України щодо створення та функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.
3. Проаналізувати вітчизняну специфіку соціальної роботи з прийомними сім'ями.
4. Розробити проєкт «Денний дитячий Центр «Старт» для сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах».

Об'єкт дослідження – соціальної роботи з прийомними сім'ями.

Предмет дослідження – особливості соціальної роботи з прийомними сім'ями в сучасній Україні.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: емпіричний метод – для опису специфіки прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, теоретичний аналіз – для вивчення законодавчої бази України щодо створення та функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Метод узагальнення дозволив зробити висновки та систематизувати основні положення роботи.

Практична значущість одержаних результатів випускної роботи полягає у розробці проєкту «Денний дитячий Центр «Старт» для сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах», який може бути використовуватися соціальними педагогами та соціальними працівниками, а також громадянами, які планують створити центри для підтримки дітей та сімей, які потребують соціальної допомоги.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол № 6 від 06.02.2023 року).

Структура випускної роботи: складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел (23 найменування). Дослідження має 1 таблицю, 2 додатки. Основний текст дослідження викладено на 31 сторінці.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ ТА ДИТЯЧИМИ БУДИНКАМИ СІМЕЙНОГО ТИПУ

1.1. Прийомна сім'я та дитячі будинки сімейного типу як специфічні уособлення інституту сім'ї в сучасній Україні

Соціальний інститут сім'ї відіграє особливу роль у становленні особистості. Саме сім'я є тим соціальним утворенням, де закладаються основи виховання та соціалізації індивіда. В нашому дослідженні мова піде про прийомні сім'ї, які є невід'ємною складовою інституту сім'ї. В дискурсі державної соціальної політики багатодітна сім'я визнається безумовною цінністю, основою прогресивного розвитку держави і громадянського суспільства, осередком збереження української історичної культури та національної самоідентифікації. Соціальна політика в уособленні ідеальної моделі фіксує в своїй основі відповідні суспільні цінності – справедливість, рівність, самоповагу, духовне єднання тощо, а відтак, це дає праксеологічну основу для побудування загальноціннісного підходу до формування та впровадження в життя принципів соціальної політики, а в широкому розумінні – для об'єктивної оцінки впливу глобалізації на регіональну соціальну політику в конкретних суспільствах. Соціальна політика сучасної цивілізованої держави має бути зорієнтованою не лише на підтримку певного комплексу соціальних гарантій і надання послуг у контексті реалізації механізмів соціального захисту окремих найбільш вразливих груп населення, але й на розробку довготермінових програм щодо модернізації основ системи соціальної підтримки українців, а також підвищення її ефективності в сучасній Україні, яка впевнено крокує до Європейського союзу з його усталеною століттями системою соціальної політики, зокрема – в сфері підтримки багатодітних сімей.

Соціальна держава, як стверджує вітчизняний учений С. Костючков «полягає саме в тому, щоб на найвищому рівні здійснювати координацію

інтересів людини й громадянина з інтересами держави та суспільства. Така спрямованість відповідає меті створення сучасної демократичної, правової, соціальної держави, якою відповідно до Конституції є Україна. Базовими цінностями української держави визнаються людина, її права та свободи, дотримання, збереження й розширення яких мають бути пріоритетним завданням державних органів влади. Процес формування ефективно працюючої соціальної політики в Україні на сучасному етапі є складним і суперечливим, що пов'язано зі спадщиною тоталітарних тенденцій і недостатнім ступенем розвитку інститутів демократії, досить низьким рівнем загальної, політичної та правової культури значного числа громадян» [10, с.6].

У Законі України «Про охорону дитинства» дано визначення поняття «прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання [7, ст.1]. Сучасні вітчизняні науковці трактують дане поняття так: дослідниця Л. Міхеєва вважає, що «прийомна сім'я – це вид опіки» [12, с.53]; Г.Бевз визначає прийомну сім'ю «як малу групу, де індивідуальний досвід кожного визначає нормативи та спрямованість її функціонування і як соціальний інститут, що покликаний здійснювати санкціоновану суспільством функцію догляду та соціалізації дитини, позбавленої опіки біологічних батьків» [2, с.16].

Поняття «дитячий будинок сімейного типу» трактується як «окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування» [7, ст.1].

Таким чином, задовольнити основні потреби дитини та надати їй чинне виховання та освіти можливо саме у прийомній сім'ї. Як слушно зауважили Г. Грабовська та К. Галатенко «хоча прийомна сім'я є формою сімейного виховання, вона в той же час залишається формою державної опіки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, тому держава залишає за

собою ряд функцій: матеріальне забезпечення утримання дітей, оплату праці прийомним батькам, методичну підготовку та допомогу їм у вихованні сиріт, контроль за утриманням та вихованням дітей» [5, с.108].

Якщо розглянути загальнодоступні статистичні дані, ми бачимо таку картину (інформація подана на 25.10.2022 року). В межах країни перемістилися 1 080 653 дітей (zareєстровані як внутрішньо переміщені особи). На обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувало 67 585 дітей, із них 23 246 дітей-сиріт. В Україні створено 1305 дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ), в яких виховується 9102 дитини, і 2969 прийомних сімей (ПС), у яких виховується 5663 дитини. В межах України перемістилися 221 прийомних сімей та 119 дитячих будинків сімейного типу, за кордон – 420 прийомних сімей та 351 ДБСТ. 430 дітей перемістилися з тимчасово окупованих територій і зони активних бойових дій без супроводу законних представників. Тисячі дітей незаконно вивезені на територію російської федерації, багато з них вже виховується в російських родин.

Як слушно зауважує вітчизняна дослідниця О. Чумаченко «Питання формування державної сімейної політики є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Адже важливою цінністю українського народу є сім'я. Це є першоосновою суспільства де є найкращі умови для захисту і розвитку дітей, їх індивідуальних особливостей. Сім'я багато в чому передбачає те, якою стане людина в майбутньому, які моральні якості вона понесе у світ, яким буде її здоров'я та ін. Завдяки батькам дитина засвоює норми людських взаємин, загальнолюдські цінності. При цьому провідними чинниками виступають психологічний клімат сім'ї, спосіб внутрішньосімейного життя та його стиль, тобто йдеться про систему цінностей сім'ї, моральні ідеали, потреби, сімейні традиції» [21, с.2].

На тимчасово окупованій території України знаходяться 326 ПС та ДБСТ, в яких виховується 1045 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Вивезено на територію російської федерації 13 прийомних сімей

і дитячих будинків сімейного типу, у яких виховується 70 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Із 124 ПС і ДБСТ, у яких виховується 220 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, немає зв'язку. Але ми розуміємо, що збір даних на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій неможливий, до того ж площа тимчасово окупованих територій постійно змінюється під час активних військових дій. Зазвичай фактичні цифри набагато більше поданих офіційних. Тому нашій державі ще тільки належить побачити справжні свої втрати: кількість загиблих, залишених без батьківського піклування та незаконно вивезених за кордон дітей. Проблеми, з якими стикалися дитячих будинків сімейного типу та прийомні сім'ї під час війни та які потребують вирішення на законодавчому рівні набувають гострого забарвлення. На початку широкомасштабної агресії виникли проблеми з організацією евакуації дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей із територій, на яких або поруч із якими велися активні бойові дії. Не було розроблено конкретних кроків, які б дозволили оперативно евакуювати родини з дітьми, в тому числі ПС та ДБСТ.

Евакуація прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу проходила в основному силами прийомних батьків, громадських організацій та окремих волонтерів. Через відсутність організованої евакуації в окупації залишилися сотні ПС та ДБСТ. «На мою думку, підготовки не було, громадські організації проводили певну роботу з Мінсоцполітики, було розроблено відповідний план, який передбачав можливу швидку евакуацію... Але фактично цей план не встигли реалізувати, і тому допомогу сім'ї не отримали. Крім того, у принципі ніхто не був готовий до війни, тому в паніці кожна сім'я вирішувала свої питання самостійно» (Із інтерв'ю з експертом) [22, с.65]. Саме в цих обставинах неповороткість державного апарату компенсувалася діями більш мобільних волонтерських і громадських організацій [6].

Зауважимо, що соціальний супровід дитячого будинку сімейного типу і до початку війни на території України потребував серйозного і багатогранного вдосконалення. Недостатність фахівців у зв'язку з їх евакуацією до безпечних регіонів, з одного боку, та збільшення кількості сімейних форм виховання із-за переміщення, з другого, загострюють наявні проблеми в супроводі таких сімей. На думку експертів, щороку кількість сімейних форм виховання значно зменшується саме через відсутність якісного соціального супроводу сімей. Під час війни ця ситуація загострюється в арифметичній прогресії. Потрібно також нормативно закріпити конкретні види цієї підтримки, механізми їх здійснення, а також розширити їх перелік. Тобто, спираючись на вищенаведене, бачимо досить великий перелік проблем, які підняла або загострила війна з російською федерацією – і вирішувати ці проблеми потрібно терміново як на рівні держави, так і в регіональному і локальному вимірах – на рівні конкретних територіальних громад.

1.2. Законодавство України щодо створення та функціонування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу

Як ми писали вище, значення сім'ї в житті кожної людини на Землі, в існуванні держави та громадянського суспільства важко переоцінити: сім'я створює той унікальний простір, у якому формується людина з усім її внутрішнім світом, системою інтересів, запитів, вірувань та переконань. Для дитини сім'я є невичерпним життєдайним джерелом любові, захисту, піклування, поваги та підтримки. Без сім'ї дитина відчувається самотньою, незахищеною, покинутою, вона часто втрачає почуття безпеки. Саме в сім'ї формуються такі важливі для подальшого життя людини речі як засади моральності, духовності й толерантності: тому традиційна, здорова, побудована на історично усталених національних цінностях сім'я є ключовою запорукою стабільності та процвітання держави.

Проблематиці законодавства України щодо інституту сім'ї присвячено значний корпус наукових розвідок – монографій, дисертаційних досліджень, статей у періодичних виданнях. Зокрема, українська дослідниця І. Ревуцька в своїй дисертації наголошує: «Будучи таким, що значною мірою обумовлюється моральними та релігійними нормами, сталими традиціями у сфері сімейних відносин, правове регулювання сімейних відносин у різних країнах має власну специфіку. Водночас наразі визнаною тенденцією розвитку права на європейському континенті є процеси гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС. І якщо на початкових етапах процеси гармонізації зачіпали в основному правові аспекти економічних відносин, то сьогодні стало зрозуміло, що вільне переміщення осіб, що є необхідною передумовою функціонування спільного ринку ЄС, неможливе без гарантування збереження сімейного статусу, визначеного відповідним національним законодавством, що зумовило необхідність гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері сімейних відносин і 23 порушення питання про створення європейського сімейного права» [15, с.26].

Безсумнівно, що підстави утворення сім'ї є за своєю правовою природою юридичними фактами – так стверджує у своєму монографічному дослідженні «Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції» українська вчена О. Явор. Дослідницею здійснено ґрунтовний аналіз юридичних фактів у складному механізмі правового регулювання сімейних відносин, зокрема, в питанні забезпечення прав дитини. Суттєву частину монографії присвячено таким юридичним фактам, як дія і бездіяльність у сімейному праві, правовий факт, юридична подія, фактичний склад у сімейному праві України [23].

Законодавство України стоїть на сторожі сім'ї та дітей, ретельно враховуючи всі нюанси юридичного простору в частині, що стосується дитини в сім'ї. Закон України «Про охорону дитинства» підкреслює, що «Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її

матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини» [7, ст.11].

Нововведенням у вітчизняному законодавстві стало застосування дефеніції «приймна сім'я» ще у кінці 20 століття. Саме в той час в Україні почався процес створення соціального інституту сімейного виховання, де приймна сім'я зайняла одне з головних місць. У Львівській, Запорізькій, Одеській областях почали створюватися експериментальні прийомні сім'ї. Було розроблено пакет законодавчих та нормативних документів щодо даного питання.

Забезпечення інтересів дітей і підтримка дитячих будинків сімейного типу є одним з головних та найважливіших напрямків державної політики України. Тому українське законодавство спирається на вітчизняні та міжнародні стандарти щодо прав дитини. Приймні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу є основними формами влаштування дітей, які позбавлені батьківського піклування та дітей-сиріт.

До основних документів щодо прав дитини та сім'ї можна віднести наступні: «Конституція України», «Сімейний кодекс України», «Конвенція ООН про права дитини», Закон України «Про охорону дитинства», закон України «Про попередження насильства в сім'ї» тощо.

Аналізуючи «Сімейний кодекс України» відзначимо, що 20 глава кодексу призначена прийомній сім'ї. Стаття 256⁴ наголошує «1. Рішення про створення прийомної сім'ї приймається районною, районною в містах Києва та Севастополі державними адміністраціями, виконавчим комітетом міської (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) ради в порядку, встановленому Кабінетом міністрів України. 2. Між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про створення

прийомної сім'ї, на основі типового договору укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї. 3. Орган, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї, зобов'язаний контролювати виконання прийомними батьками своїх обов'язків щодо виховання та утримання дітей. 4. Положення про прийомну сім'ю та типовий договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї затверджується Кабінетом міністрів України» [17, ст.256].

Прийомна сім'я має певні особливості, це безумовно і соціальний супровід, і державний контроль за умовами утримання, виховання та розвитку дітей. Сучасні науковці зазначають, що «до особливостей прийомної сім'ї як альтернативної форми сімейного влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, відноситься те, що: дитина, яка виховується в прийомній сім'ї, не позбавляється статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, за нею залишаються всі пільги, передбачені законодавством для таких категорій дітей; кандидати в прийомні батьки обов'язково проходять курс підготовки, розрахований на осмислення батьками проблем, пов'язаних з приходом в сім'ю нового вихованця, опанування соціального статусу; сім'я отримує статус «прийомної» на підставі рішення місцевого органу виконавчої влади, між прийомними батьками й органом, який приймає рішення про створення прийомної сім'ї, укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання, який визначає права й обов'язки обох сторін» [18, с. 74-75].

Впродовж активних бойових дій на території України зростає кількість дітей, позбавлених із різних причин батьківського піклування. Водночас на період дії військового стану тимчасово припинено усиновлення. Державою впроваджено механізм тимчасового влаштування дітей, спрощено процедуру влаштування дітей під опіку, піклування родичів, розширено форми тимчасового влаштування. Складним випробуванням для влаштування дітей під опіку або піклування родичів була процедура збору необхідного пакета документів, який складно підготувати в стислі строки в умовах війни.

Відтепер родичі, які бажають взяти дитину під опіку, піклування, надають меншу кількість документів. Також призупинено вимогу щодо проходження курсу навчання та виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, для кандидатів в опікуни та піклувальники під час воєнного стану. Але ускладнився контроль за дотриманням прав дитини через незаконне вивезення (чи залишення) на не підконтрольну Україні територію або до російської федерації.

Необхідно зазначити, що з початком воєнних дій на території України, Кабінет Міністрів України видав Постанову №447 від 15.04.2022 року «Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», в якому прописано порядок надання статусу дітям-сиротам, а також дітям, які були позбавлені батьківського піклування під час воєнного стану на території нашої держави. Так, у Постанові зазначено, що «Під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану статус дитини, позбавленої батьківського піклування надається, зокрема, дітям, батьки яких не виконують своїх обов'язків з виховання та утримання дитини з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на території, де ведуться або велися активні бойові дії, чи на окупованій території, що підтверджується актом, складеним службою у справах дітей» [13, п.79²].

Безумовно, прийомна сім'я є формою контролю держави та опіки дітей-сиріт, які позбавлені батьківського піклування, а також дітей-сиріт. Тому держава надає матеріальне забезпечення таким сім'ям, психологічну та педагогічну допомогу, виплачує заробітну плату прийомним батькам, здійснює соціальний супровід.

Нажаль, як зазначає Н. БутринБока, «вітчизняна система захисту дитини та соціальна робота з сім'ями з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, побудована таким чином, що в більшості випадків дитина отримує допомогу та захист від уповноважених органів лише тоді, коли вже зазнала недогляду, жорстокого поводження, або потерпає від різних форм

насилля. Відсутність дієвих механізмів соціальної підтримки вразливих сімей з дітьми на ранніх етапах сімейної кризи призводить до деградації батьківсько-дитячих відносин, влаштування дітей з таких сімей на виховання до інтернатних закладів, збільшення кількості випадків позбавлення батьків прав» [3, с.60].

Отже, проблема влаштування дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування є однією з головних завдань соціальної політики сучасної України. Необхідно, на наш погляд, удосконалювати правове регулювання профілактичної роботи з кризовими сім'ями. Таку роботу мають проводити психологи, педагоги та соціальні працівники.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

2.1. Вітчизняна специфіка соціальної роботи з прийомними сім'ями

Актуальність проблематики соціальної роботи з прийомними сім'ями в сучасній Україні є беззаперечною. Важливість розв'язання проблем, пов'язаних із станом дітей у прийомних сім'ях зумовлена підвищенням вимог до прийомних сімей, роль яких в сучасному українському суспільстві експоненціально зростає, особливо в умовах військової агресії російської федерації проти суверенної України. Тому осмислення досвіду, зокрема – європейського, соціальної роботи з прийомними сім'ями набуває актуальності в контексті визначення генеральних напрямів розвитку системи соціальної допомоги різним групам населення в сучасній Україні. Прийомній сім'ї належить особлива роль у соціалізації дитини як специфічного середовища соціального відтворення населення та способів його життя, де оформлюється соціальний статус дитини, відбувається становлення її світоглядних орієнтирів та ціннісних установок, морально-етичних ідеалів, пререференцій, уподобань тощо. Критичне переосмислення вітчизняного досвіду соціальної роботи з прийомними сім'ями пов'язане не тільки з розвитком суспільства – його соціальних, політичних, економічних, культурних складових, але й зі зрушеннями в суспільній свідомості щодо способів і змісту трансформації соціокультурної ситуації.

Слід зауважити, що соціальна робота з прийомними сім'ями «цілеспрямовано має бути направлена на створення повноцінного середовища для гармонійного розвитку та виховання дитини. Створення прийомних сімей на сучасному етапі не слід вважати успішним, оскільки спостерігається велика частка дітей, котрі довгий час залишаються в інтернатних закладах, або повертаються туди від прийомних сімей. Тому постає проблема підготовки не лише дітей-сиріт, позбавлених батьківського

піклування, але й самих прийомних батьків, котрі бажають взяти на виховання дитину із інтернатного закладу. Кожній дитині потрібно надати можливість повністю реалізувати свій потенціал. Для неї слід забезпечити максимально можливий рівень фізичного та психічного здоров'я, доступ до отримання якісної освіти, безпечне життя та захист від заподіяння шкоди, позитивні емоційні переживання, відчуття того, що її люблять та цінують, розвиток навичок догляду за собою й вирішення повсякденних проблем, позитивне уявлення про себе саму, формування само ідентичності, розвиток навичок міжособистісного спілкування і впевненості у різних ситуаціях суспільної взаємодії» [4, с.153].

У сучасній Україні соціальна робота зі створення і забезпечення оптимального та якнайкращого функціонування прийомної сім'ї здійснюється за дотриманням безсумнівного алгоритму, яким враховується адміністративно-інституціональна, організаційно-нормативна і методична специфіка роботи з вказаною категорією сімей. Вітчизняні дослідниці Н. Комарова та І. Пеша розробили «Модель створення та соціального супроводження прийомної сім'ї» [20] на основі аналізу результатів проведеного ними соціального експерименту із запровадження інноваційних форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах прийомної сім'ї. Модель визнана в Україні найбільш продуктивною, вона є комплексною, інтегрованою, універсальною та складається із декількох етапів:

1. Проведення інформаційної кампанії, орієнтованої в першу чергу на пошук кандидатів для створення прийомної сім'ї та формування на локальному рівні позитивного образу інститутів сімейного влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування; результатом інформаційної кампанії передбачаються звернення громадян, які висловили готовність організувати дитячий будинок сімейного типу.

2. Попередня робота з кандидатами у прийомні батьки: вона спрямовується на збір інформації про сім'ю, формування у кандидата

готовності виконувати нову соціальну роль – вихователя дитини, позбавленої батьківського піклування. «На цьому етапі роботи передбачено: проведення бесід з кандидатами (не менше двох зустрічей); відвідання спеціалістом родини кандидатів; перевірка інформації про кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі; співбесіда кандидатів з психологом; тренінг з підготовки кандидатів на створення прийомних сімей: підбір дитини на влаштування у сім'ю» [20, с.39].

3. Юридичне оформлення прийомної сім'ї безумовно передбачає підготовку відповідної документації, що надає сім'ї статусу прийомної. «На цьому етапі передбачено: підготовку пакету документів на сім'ю кандидатів і на дитину; розгляд кандидатури кандидатів на опікунській раді; розпорядження місцевої державної адміністрації про створення прийомної сім'ї; угода про передачу дитини (дітей) на виховання та спільне проживання у сім'ю між прийомними батьками та місцевою державною адміністрацією» [20, с.40].

Варто визнати, що в сучасних вітчизняних умовах особливого значення набувають проблеми соціальної роботи з прийомними сім'ями, а саме – запровадження максимально результативних форматів її організації на рівні територіальної громади. В останні роки вітчизняна соціальна робота суттєво збагатилася численними теоретичними розвідками й практичними напрацюваннями, фундаментом яких є міжнародні стандарти процедур в інтересах дитини, інноваційні технології розвитку соціальних послуг. Але разом із тим першорядним завданням соціальної роботи вважається пошук оптимальних шляхів інтеграції та продуктивної взаємодії всіх соціальних установ у забезпеченні добробуту дітей у прийомних сім'ях і дитячих будинках сімейного типу. Доводиться констатувати, що реалії українського суспільства вельми далекі від ідеалів соціальної роботи з прийомними сім'ями: слабо розвинена інституціональна і правова бази, відсутня єдність думок по ключовим питанням із даної проблематики, залишається невирішеною проблема матеріального заохочення громадян до створення

прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу. Сьогодні ключовим постає також задача ефективної та результативної творчої взаємодії всіх діючих осіб процесу реалізації соціальної політики у сфері захисту інтересів дітей.

Відповідно до сучасного міжнародного досвіду соціальної роботи з прийомними сім'ями «першочерговим завданням діяльності соціальних працівників/фахівців із соціальної роботи є створення умов для збереження сім'ї та дитини. Оскільки гармонійний розвиток дитини неможливий поза сім'єю, батьки мають уміти створювати сприятливе сімейне середовище (атмосферу щастя, любові і розуміння). Це стрижневе положення Конвенції ООН про права дитини, винесене в преамбулу документа, підкреслює важливість побудови системи соціальної підтримки сімей таким чином, щоб гарантувати, з-поміж інших прав, право дитини на сім'ю» [9, с.11].

У вітчизняному досвіді соціальної роботи з соціальної роботи з прийомними сім'ями застосовують як короткострокові так і довгострокові стратегії допомоги, орієнтовані на системно-координаційну модель даного виду соціальної роботи. Політична нестабільність, занепад економіки, підсилений війною, суперечливість суспільних процесів тощо, суттєво знизили активність створення прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу. Державні ініціативи щодо їх створення на конвенціональних засадах не мають, на жаль, очікуваного результату, оскільки процеси створення прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу залишаються ще поки надмірно забюрократизованими та залежними від багатьох чинників. Натомість прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу мають бути гармонійно інтегровані в систему інститутів громадянського суспільства і являти собою органічні, гармонійні елементи горизонтальної взаємодовіри та вертикальної незалежності.

На думку В. Марчук «інтегрований підхід до супроводу прийомних сімей включає, з одного боку, врахування усіх складників соціально-педагогічного захисту дитини т а її батьків, а з іншого – допомогу різних

фахівців, органів влади, громадських організацій у реалізації захисту інтересів і прав дитини та її сім'ї. Обґрунтовуючи важливість створення мультидисциплінарної команди для супроводу прийомних сімей, оскільки прийомні сім'ї знаходяться в полі зору та уваги державних установ, кожна з яких має власну мету, завдання та повноваження щодо організації підтримки та допомоги» [11, с.36].

Вищевикладене дає підстави стверджувати: актуальність проблематики соціальної роботи з прийомними сім'ями в сучасній Україні не викликає сумнівів ані серед науковців, ані у державних службовців, ані у громадян, готових стати організаторами прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу. Упровадження соціальних, політичних, економічних, правових і культурних заходів підтримки прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу постає одним із ключових завдань України на шляху поступального руху у простір Європейського союзу. Важливість розв'язання проблем, пов'язаних із станом дітей у прийомних сім'ях зумовлена підвищенням вимог до них, а також роллю в сучасному українському суспільстві, зокрема – в умовах військової агресії російської федерації проти суверенної України. Перспективним напрямом подальших досліджень у даному науково-практичному напрямі є розробка методичних матеріалів для роботи соціальних працівників з ПС, що слугуватиме успішній соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема – в умовах воєнних дій.

2.2. Проєкт «Денний дитячий Центр «Старт» для сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах»

Існуюча система соціальної роботи та надання відповідних послуг дітям та їх сім'ям побудована за територіально-адміністративним та інституційним принципом і передбачає проведення соціальної роботи та надання послуг, головним чином, в офісі відповідної інституції, наприклад, в

центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Одним з небагатьох виключень із цього правила є проведення відповідними фахівцями моніторингових (діагностичних) візитів до сімей, в тому числі ВПО, для оцінки потреб цих сімей. У більшості інших випадків діти та батьки мають прийти за допомогою чи послугою до центру, який, зазвичай, виглядає, як типовий офіс, пристосований до офісної роботи: столи, комп'ютери, папери, полички з методичками та циркулярами. Часто офіси центрів розташовані у будівлях місцевих адміністрацій. Саме середовище, де фахівці мають обговорювати з дітьми та їх батьками дуже особисті та чутливі питання, не є «дружнім до дитини». Надання будь-яких соціальних послуг в Україні відбувається за принципом добровільності, тому існуючий підхід та інфраструктура не сприяють добровільному зверненню за підтримкою чи допомогою багатьох з тих, хто її потребує. Розвиток спеціалізованих комунальних закладів соціальної роботи, наприклад, центрів соціальної підтримки дітей та сімей, на прогресивній концепції дружності до дитини, зможе вирішувати окремі завдання підтримки дітей та сімей ВПО, в тому числі ПС та ДБСТ.

Більшості родин ВПО складно прийняти та погодитись із ситуацією своєї «раптової бідності» чи з новим неприємним для них статусом «сім'ї у складних життєвих обставинах», який за ними закріплюється при зверненні до державних інституцій. Перебування в середовищі концентрованого неблагополуччя, яке найчастіше являють собою центри тимчасового перебування або модульні містечка, є для них додатковою травмуючою обставиною. Більш дружнім та ефективним середовищем для сімей ВПО у складних життєвих обставинах могли б стати центри розвитку дітей у громадах, які б поєднували освітні та соціальні послуги з розвитку дітей та участь і роботу з батьками, і які б були відкриті та доступні для всіх з них, а не лише для тих, хто вже зіткнувся з проблемами й складнощами. Персонал та волонтери цих центрів (психологи, сімейні консультанти, фахівці соціальної роботи, фахівці по роботі з дітьми різних напрямків) мали б

можливість в потрібному темпі та обсязі надавати такі необхідні послуги дітям та їх батькам, направленим із соціальних служб. Робота спортивних секцій, творчих майстерень та гуртків була б, окрім всіх інших їх завдань і переваг, додатковим стимулом для багатьох «проблемних» сімей та дітей відвідувати ці центри та одержувати допомогу та підтримку фахівців. Досвід влаштування позашкільних центрів «Нест» («Гніздо» у перекладі з англійської) для дітей у складних життєвих обставинах, до яких відноситься більшість дітей ВПО, існує, наприклад, у Голандії та післявоєнній Боснії. В Україні він впроваджується окремими громадськими організаціями або релігійними спільнотами (МБФ «Максімум», Реформатська євангелічна церква Святої Трійці в Івано-Франківську). Передбачається збільшення фінансування місцевих бюджетів коштом державних субвенцій та допомоги недержавних громадських організацій на фінансування розвитку соціальної та освітньої інфраструктури для дітей та їх сімей у місцях проживання значної кількості ВПО, що забезпечить доступ багатьох дітей до різних послуг та підвищити їх якість. Також в довгостроковій перспективі центри будуть відігравати важливу роль в процесі реінтеграції ВПО в приймаючу громаду, особливо, якщо вони спільно братимуть участь в облаштуванні цих об'єктів чи у їх подальшій роботі.

Але, на мою думку, треба врахувати декілька важливих деталей. Відкриття центру за відсутності додаткових транспортних можливостей не матиме суттєвого впливу на розвиток дітей з компактних поселень, навіть, якщо вони розташовані відносно недалеко від відповідних населених пунктів. Тому місцеві бюджети мають передбачити кошти та можливості для транспортування дітей з місць компактного проживання до місцерозташування центру. Реалізація пропозиції щодо збільшення кількості фахівців соціальної роботи та захисту дітей, яка міститься у Державній доповіді про становище дітей в Україні зможе, принаймні, кращою мірою забезпечити діагностику та профілактику проблем дітей ВПО у місцях компактного поселення, а також у містах та населених пунктах зі значною

кількістю сімей ВПО. Збільшення кількості фахівців має відбуватися у районах проживання найбільшої кількості ВПО, а також там, де навантаження на одного фахівця соціальної роботи принаймні удвічі перевищує норму. Мобільність та наближеність послуги до тих, хто її потребує, має забезпечити ширше використання інформаційних технологій та відповідних додатків (інтернет, мобільний зв'язок, зум, телеграм, вайбер, тощо), для здійснення супроводу сімей, залучення профільних фахівців, проведення консультацій, підтримки зворотнього зв'язку, моніторингу, тощо. Цифровізація в освітній та соціальній роботі з дітьми та їх сім'ями має особливе значення для тих з них, хто проживає у компактних поселеннях у віддалених населених пунктах, де інфраструктура нерозвинена або відсутня. Продовження роботи між приїздами груп могли б відбуватися в інтерактивному режимі із застосуванням відповідних технологій.

Забезпечити психологічну допомогу та реабілітацію дітей та сімей ВПО має також оновлена система роботи шкільних психологів, особливо у місцях, до яких переселилась значна кількість ВПО. Необхідно розробити спеціальний курс для шкільних психологів, який повинен базуватись на кращих міжнародних та вже напрацьованих національних практиках, підготувати шкільних психологів за розробленим курсом та методиками на курсах підвищення кваліфікації в рамках системи післядипломної освіти Міністерства освіти та науки України. Робота шкільних психологів з дітьми ВПО, яка вимагає більшої кваліфікації, навантаження та відповідальності, має відповідно оплачуватись та контролюватись.

У нашому дослідженні ми презентуємо проєкт ***«Денний дитячий центр «Старт», який призначений для сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах»***.

Усталена в Україні система соціальної роботи передбачає надання соціальної допомоги/соціальних послуг представникам широкого діапазону населення в офісі відповідної установи, наприклад, в центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. В сучасній Україні збільшується, в силу

очевидних причин, кількість з прийомних сімей, призначених для дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме тому даний проєкт ми пропонуємо для прийомних сімей, що і знайшло відображення у нашому дослідженні.

Обґрунтування проєкту. Українська родина переживає наразі важкі часи. Військові дії на території України, економічні складнощі, розхитування традиційних устоїв дуже впливає на життя кожного українця, а найбільше – дітей. З кожним роком збільшується кількість родин, що опинились в складних життєвих обставинах. По всій Україні 600 тисяч дітей перебувають у таких родинах. У Херсонській області нараховується 3 143 родини у складних життєвих обставинах, в яких проживає 5 907 дітей.

Відповідальне ставлення до проблеми родин у складних життєвих обставинах та вчасно надана підтримка знизять рівень соціальної напруги в громаді, нададуть шанс дітям мати краще майбутнє.

Одним з інструментів, що допоможуть вирішити проблеми дітей в складних життєвих обставинах, є денні центри. Вони мають на меті всебічний духовний та творчий розвиток дітей, допомогу у виконанні шкільних домашніх завдань. Активну участь у цьому беруть волонтери.

ГО «Таврійська родина», одною із цілей діяльності якої є попередження соціального сирітства і підтримка сімей в складних життєвих обставинах, планує активну участь у створенні такого центру у місті Каховка. Члени ГО та волонтери набули досвіду праці з різними категоріями дітей через участь у проведенні дитячого християнського табору «Радість»; частина з них має спеціальну(педагогічну, медичну або психологічну) освіту.

Мета проєкту. Денні центри – це унікальний довгостроковий проєкт, що поєднує духовне зростання дітей з соціальною допомогою родинам. Денний центр – це місце, де діти можуть всебічно розвиватися: вони дізнаються про свою цінність і неповторність, зможуть проявити свої здібності і таланти. Це шанс не стати дітьми вулиці, а в перспективі –

безхатьками, злочинцями, в сім'ях яких будуть народжуватися такі самі нещасні діти.

Цілі проєкту: Всебічний розвиток дитини.
Соціальна адаптація дитини.
Зміцнення здоров'я дитини.
Формування моральних засад.
Вплив на батьків, пошук шляхів виходу з складних життєвих умов.

Таблиця.21.

Стратегії і заходи

Заходи	Стратегії
Проведення різнопланових занять з волонтерами; підготовка свят, творчих вечорів	Створення для кожної дитини в Центрі доброзичливого, творчого середовища
Індивідуальні та групові заняття, участь у підготовці заходів Центру	Розвиток творчих здібностей дитини
Допомога дитині в приготуванні домашніх завдань; різні гурткові заняття	Підвищення самооцінки дитини
Проведення майстер-класів, залучення до прибирання приміщення та прилеглої території; пікніки, де діти готують їжу разом з дорослими	Навчання та закріплення корисних побутових навичок дитини
Свята за участю дітей та батьків, спортивні заходи, пікніки. Навчання батьківської компетентності та вихованню дітей. Спілкування з вчителями щодо проблем в навчанні та поведінці дитини та можливостей їх вирішення	Побудова взаємодії між дітьми, батьками та вчителями
Спортивні та розвиваючі ігри; роз'яснювально-профілактичні заходи щодо здорового способу життя. Щоденне надання перекусу або полуденку	Зміцнення фізичного здоров'я дитини
Уроки християнської моралі та етики	Вплив на моральні основи особистості дитини
Щотижневі Клуби волонтерів, мотивування в здобутті спеціальної освіти	Побудова міцної професійної команди волонтерів

Результати проєкту.

Короткострокові результати(3-6 міс.)

1. Підвищення успішності дитини в школі.
2. Поява нових друзів серед учасників проєкту та волонтерів.
3. Перші ознаки фізичного зміцнення дитини.
4. Перші ознаки зняття напруги в родині.

Середньострокові результати(6-12 міс.)

1. Помітні зміни успішності та поведінки дитини.
2. Визначення здібностей дитини і розвиток у співпраці з волонтерами.
3. Закріплення навичок самообслуговування і допомоги друзям та в родині.
4. Помітне зміцнення здоров'я дитини.
5. Поліпшення відносин між батьками, вчителями та дитиною.

Наслідки.

1. Усвідомлення дитиною своїх сильних якостей, використання їх на користь сім'ї та суспільства.
2. Доброзичливе ставлення до оточуючих, готовність до співпраці.
3. Підвищення самооцінки, прагнення продовжувати навчатися, здобувати професію.
4. Зміцнення здоров'я, усвідомлений вибір здорового способу життя.
5. Міцне духовне підґрунтя особистості, усвідомлені християнські моральні засади.
6. Зміна відносин у родині, усвідомлення можливості виходу з складних життєвих обставин.

Показники ефективності, показники результатів.

У межах даного проєкту важко визначити ефективність та результати, особливо в короткостроковій перспективі. У наш час немає способу виміру успішності, доброзичливості та гарних відносин у родині. Але ці результати ми обов'язково побачимо в довгостроковій перспективі,

порівнюючи долі дітей, що були постійними відвідувачами Центру, та долі батьків цих дітей. Ми як ініціатори цього проєкту впевнені, що постійний приклад позитивного відношення до життя, сприйняття оточуючого світу як доброзичливого і сповненого новими можливостями налаштує дитину на нові досягнення замість деструктивної поведінки та саморуйнування. В довгостроковій перспективі цей проєкт впливатиме не тільки на дитину, а й на майбутні сім'ї і їх нащадків. Цим і відрізняється цей проєкт, що матеріальні ресурси перетворюються на духовні ресурси розвитку особистості. І унікальність його в тому, що вкладені зараз невеликі кошти будуть працювати ще десятиліття потому.

Не можемо не підкреслити ще одну сильну складову цього проєкту, одну із заporук майбутнього успіху. Це – сформована команда волонтерів, більшість з яких – молоді люди до 30 років. Серед них:

- 2 дипломовані психологи; один з них має досвід в організації і проведенні різноманітних суспільних заходів для молоді, консультування ВІЛ-інфікованих; інший – досвід роботи з дітьми з особливо освітніми потребами;

- 3 викладача; одна з них має кількарічний досвід проведення дитячих розважальних програм, квестів, брала участь у створенні та проведенні програм дитячих таборів;

- медпрацівник;

- чоловіки володіють робочими спеціальностями – будівельник, електрик, швець, майстер з ремонту комп'ютерів, майстер відео- та фотозйомки; це допоможе нам в організації гуртків для підлітків;

- в числі волонтерів – 3 сімейні пари: діти будуть бачити приклад добрих відносин між чоловіком і жінкою.

Всі волонтери мають міцні християнські цінності та досвід роботи з дітьми у літніх таборах; деякі мають власних дітей. Додамо, що всі волонтери мають давні дружні стосунки; практично, це – єдина команда, згуртована та поєднана метою служіння дітям. Також більшість із них

пройшли навчання за спеціальним курсом «Основи соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах», які були організовані ГО ЦРСБ «Мій Дім» та Херсонським обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

ВИСНОВКИ

У межах державної соціальної політики багатодітна сім'я визнається безумовною цінністю, основою прогресивного розвитку держави і громадянського суспільства, осередком збереження української історичної культури та національної само ідентифікації, а прийомна сім'я є невід'ємною складовою інституту сім'ї.

При переміщенні прийомних сімей та ДБСТ на місце нового проживання основні проблеми родини – подолання депривації, педагогічної занедбаності, поганих звичок дітей - підсилюються: бідністю; відсутністю належних умов проживання, належної соціально-психологічної допомоги, відсутністю в місцях компактного поселення інфраструктури для соціальної роботи, освіти та розвитку дітей; неспроможністю сімей ВПО забезпечити соціалізацію, додаткову освіту та розвиток своїх дітей.

Переміщені ПС та ДБСТ потребують особливої соціальної підтримки тому, що переміщення порушує соціальну екологію людини, породжує депривацію, соціальне виключення, посилює ризики насильства та патерналізму тощо. Для прийомних дітей ці ризики підсилюються тим, що ці діти вже мали досвід неблагополуччя, тому для них переміщення містить великий ризик ретравматизації й відкату назад. Тому так важливе вчасне втручання соціального працівника, організація необхідного комплексу заходів, спрямованих на реінтеграцію родини в новій громаді. Вони повинні спрямовуватися на подолання залежності родини від гуманітарної допомоги, відновлення трудового потенціалу, відновлення соціально-культурних та суспільних зв'язків, ефективного самоменеджменту.

Як варіант виходу з наявного комплексу проблем автор даної роботи пропонує створення й підсилення мультидисциплінарних команд в місцях компактного поселення ВПО, а також створення Центрів розвитку дитини, спрямованих на ресоціалізацію родини і забезпеченні найкращих умов для всебічної роботи над розвитком особистості дитини. Для реалізації проєкту

автор планує залучати державні, недержавні організації та місцеву громаду, що в підсумку допоможе об'єднанню громади заради високої цілі – виростити нове достойне покоління українців, що мають підтримку люблячої родини, згуртованої громади та сильної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Г.М. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). К.: Главник, 2006. 112 с.
2. Бевз Г. М. Соціально-психологічні чинники виникнення та розвитку прийомного батьківства: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. К., 2002. 21 с.
3. Бутрин-Бока Н. Щодо питання про прийомну сім'ю: деякі правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. №2 (10). С. 56-62.
4. Гвоздь Л. Соціально-педагогічна робота з прийомними сім'ями. *Двадцять шоста наукова сесія Осередку Наукового товариства ім. Шевченка у Черкасах: Матеріали доповідей на засіданнях секцій і комісій / За ред. В.В. Масненка*. 2015. С. 153-156.
5. Грабовська Г., Галатенко К. Прийомна сім'я як форма опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування: виклики сьогодення. *Юридичний вісник*. 2022. № 2 (63). С. 106-111.
6. Дашко А., Галасюк А. Суспільне. 12.08.2022. URL: <https://susplne.media/270655-evakuacia-pid-obstrilami-volonterivivozat-ludej-z-donessini/>
7. Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
8. Ігнатенко К. В. Організація процесу створення прийомної сім'ї й підготовки прийомних батьків до виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. Вип. 22. С. 56-58
9. Кияниця З. П., Петиречко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

10. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник. Херсон: Айлант, 2016. 256 с.
11. Марчук В. М. Приймна сім'я як унікальний об'єкт соціально-педагогічного супроводу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 80. Т. 2. С. 34–38.
12. Міхеєва Л. Ю. Інститут опіки та піклування в сучасних умовах. *Держава і право*. 2003. № 5. С. 53–59.
13. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n15>
14. Приходько Т.В., Товстоп'ят Я.Ф. Особливості соціально-психологічної адаптації дитини-сироти до життя у прийомній сім'ї. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2010. № 3 (7). С. 96–100.
15. Ревуцька І. Е. Правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн – членів ЄС: порівняльно-правова характеристика: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 207 с.
16. Робота з дитиною у прийомній сім'ї. Методичний посібник. К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. 188 с.
17. Сімейний кодекс. України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
18. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Й. Капської. К.: Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
19. Соціальне становлення дитини у прийомній сім'ї: соціальний супровід: навчально-методичний посібник/Г.М. Бевз, Л.С. Волинець, А.Й. Капська та ін. К.: Укр. ін-т соц. досліджень, 2000. 127 с
20. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу. Збірник методичних матеріалів / Г. М. Бевз,

А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 188 с.

21. Чумаренко О. В. Державна соціальна політика України: регулювання статусу багатодітної сім'ї. 2019. URL: krs.chmnu.edu.ua

22. Щербань С., Черноусов А., Прашко О. Становище внутрішньо переміщених сімей із дітьми, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в умовах війни: результати дослідження. Харків: Харківський інститут соціальних досліджень, 2022. 73 с. URL: <https://sos-ukraine.org/wp-content/uploads/2023/02/rezultaty-doslidzhennya-dity-i-vijna-veresen-lystopad-2022r.pdf>

23. Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції: монографія. Х.: Право, 2016. 352 с.

Додаток А

Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Чманська Ірина Валеріївна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **СВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - свосю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, в тому ж за національного, расового, статевого чи іншого належності;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, шкідливістю, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залучувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і неетичних методів досягти власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

СВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

10.04.23 р.
(дата)

(підпис)

Ірина Чманська
(ім'я, прізвище)

Додаток Б

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДЕННИЙ ДИТЯЧИЙ ЦЕНТР «СТАРТ» ДЛЯ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

1. Загальна частина

1.1. **ДЕННИЙ ДИТЯЧИЙ ЦЕНТР «СТАРТ»** для дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах (далі – Денний центр) надає соціальні послуги дітям віком від 6 до 14 років та їх родинам.

1.1.2. Денний центр у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», іншими законодавчими актами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Мінсоцполітики, інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади з питань надання соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді, та цим Положенням.

1.1.3. Основними принципами діяльності Денного центру є законність, дотримання і захист прав дітей та батьків, системність, комплексність, адресність та індивідуальний підхід, доступність та відкритість, добровільність вибору отримання чи відмови від отримання соціальних послуг, конфіденційність, відповідальність за дотримання етичних та правових норм під час надання послуг, дотримання державних стандартів соціальних послуг, недопущення негуманних і дискримінаційних дій щодо соціально незахищених категорій дітей та членів їх родин, які перебувають у складних життєвих обставинах.

1.1.4. Фінансове забезпечення діяльності Денного центру здійснюється за рахунок коштів ГО «Таврійська родина» та інших джерел, не заборонених законодавством.

1.1.5. Майно і кошти Денний центр використовує виключно для досягнення мети, визначеної положенням про центр.

1.1.5. Рішення про створення, ліквідацію або реорганізацію Денного центру приймає ГО «Таврійська родина» (далі – Засновник).

2. Організаційно-правові засади

2.1. Денний центр забезпечується Засновником необхідною матеріально-технічною базою, в тому числі арендованими приміщеннями, що відповідають санітарно-гігієнічним, будівельним і технічним нормам, вимогам пожежної безпеки та іншим нормам відповідно до законодавства.

2.1.2. Положення про Денний центр, його структуру та кошторис затверджується Засновником.

2.1.3. Координацію та контроль за забезпеченням діяльності Денного центру здійснює в установленому порядку Засновник.

2.1.4. Для надання соціальних послуг Денний центр має право залучати на договірних

засадах інші підприємства, установи, організації та фізичних осіб, зокрема, волонтерів церковних спільнот.

2.1.5. Для забезпечення реалізації соціальної політики щодо надання соціальних послуг денний центр взаємодіє із Каховським ЦСССДМ, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, громадськими організаціями та благодійними фондами на території Херсонської області.

3. Цілі та завдання діяльності Денного центру

3.1. Основні цілі:

- 3.1.1. Всебічний розвиток дитини
- 3.1.2. Соціальна адаптація дитини
- 3.1.3. Зміцнення здоров'я дитини
- 3.1.4. Формування моральних засад
- 3.1.5. Вплив на батьків, пошук шляхів виходу з СЖО

3.2. Основні завдання:

- 3.2.1. Створення для кожної дитини в Центрі доброзичливого, творчого середовища
- 3.2.2. Розвиток творчих здібностей дитини
- 3.2.3. Підвищення самооцінки дитини
- 3.2.4. Навчання та закріплення корисних побутових навичок дитини
- 3.2.5. Побудова взаємодії між дітьми, батьками та вчителями
- 3.2.6. Зміцнення фізичного здоров'я дитини
- 3.2.7. Вплив на моральні основи особистості дитини
- 3.2.8. Побудова міцної професійної команди волонтерів

3.1.3. Організація, планування та якісне надання соціальних послуг, здійснення інших заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного, духовного та фізичного стану дітей та (за бажанням) членам їх сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Забезпечення взаємодії у роботі Денного центру зі структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, зокрема навчальними та медичними закладами.

3.1.4. Обов'язкове одноразове безоплатне харчування дітей (крім вихідних та святкових днів).

3.1.5. Соціалізація дитини - допомога у відновленні (налагодженні) стосунків з батьками, родичами, в розвитку нових позитивних соціальних зв'язків, формуванні мережі соціальної підтримки.

3.1.7. Проведення обстеження матеріально-побутових умов проживання дитини за згодою сім'ї, визначення плану та методів соціальної роботи з батьками.

3.1.8. Інформування сім'ї, дітей та молоді про можливість отримання інших видів соціальної послуг.

3.1.9. Проведення у сім'ях, серед дітей та молоді за місцем проживання інформаційно-просвітницької роботи, спрямованої на формування стандартів позитивної поведінки, здорового способу життя шляхом розповсюдження соціальної реклами і проведення консультацій.

3.1.10. Проведення соціально - профілактичної роботи з батьками та іншими членами родини, спрямованої на покращення психологічного клімату в родині та ближньому оточенні в інтересах дитини.

4. Умови прийняття до Денного центру

4.1. Зарахування дітей до Денного центру здійснюється на основі заяви батьків, або законних представників дитини;

4.1.1. Батьки дитини надають до Денного центру крім заяви, копії свідоцтва про народження та медичну довідку про стан здоров'я дитини.

4.1.2. Терміни та умови перебування дитини у Денному центрі зазначаються у Договорі, що укладається між Денним центром та сім'єю, яка потребує соціальних послуг.

5. Організація роботи Денного центру:

5.1. Надання соціальних послуг здійснюється у відповідних приміщеннях, виділених під Денний центр.

5.1.2. Час (тривалість), місце та термін (періодичність), умови та обсяг надання соціальних послуг дитині, сім'ї в Центрі залежить від оцінки індивідуальних потреб та конкретних умов, що сприяють соціальній адаптації дитини, сім'ї.

5.1.3. На кожную дитину, яка отримує соціальні послуги в Денному центрі формується особова справа дитини.

5.1.4. За результатами оцінки потреб дитини та родини денний центр надає послуги з:

- інформування
- консультування
- посередництва (медіації)
- представництва інтересів
- соціальної профілактики
- соціальної адаптації

5.1.5. Процес харчування (перекусу) дітей може здійснюватися як у Денному центрі, так і на основі угоди про співпрацю з підприємствами громадського харчування з умовою постачання готових обідів (перекусів).

5.1.6. Наповнюваність групи Денного центру становить не більше 20 дітей.

6. Керівництво Центром

6.1. Денний Центр очолює директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Засновником. Посаду директора може обіймати особа, яка має вищу або неповну вищу освіту, має активну життєву позицію, бажання розвиватись у напрямку захисту прав дітей та родин, має за життєві орієнтири християнські цінності родинного виховання та співіснування в громаді.

6.1.1. Директор здійснює керівництво діяльністю Денного центру, несе персональну відповідальність за виконання покладених завдань. Забезпечує дотримання вимог законодавства щодо охорони праці, дитинства, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних, протипожежних норм і правил техніки безпеки та збереження конфіденційної інформації, отриманої при наданні послуг та персональних даних отримувачів послуг.

7. Заключні положення

7.1. Це Положення набирає чинності з моменту його підписання Засновником відповідно до чинного законодавства України.

7.1.1. Зміни та доповнення до Положення вносяться в порядку, визначеному чинним законодавством України, та набувають юридичної сили з моменту їх затвердження.

Засновник

Громадська організація «Таврійська

родина»

Ідентифікаційний код юридичної особи в ЄДР

43321768

Керівник Уманська І.В.

(підпис)